

LBRIS

We know
books

LAURENȚIU-CIPRIAN TUDOR

ARTE
ȘI
PARTE

Pentru o cultură a dialogului

EDITURA PENTRU ARTĂ ȘI LITERATURĂ
București, 2024

el la această problemă (paginile 175-176). De ce este frumusețea blamată? De ce e stingheră și de ce sfârșește singură? Cum e sănătos ca femeia să își gestioneze frumusețea (pentru ea însăși)? Cum apare în istorie această proprie domesticire a frumuseții? Acest pericol...

Simona Preda: Nu aș numi frumusețea un pericol. Eu consider că orice om are frumusețea lui proprie, pentru că e creat după chipul și asemănarea lui Dumnezeu. Și nu, frumusețea nu este un domeniu rezervat strict femeilor. Depinde de cât suntem de dispuși fiecare să vedem frumusețea celorlalți, pentru că ea există intrinsec. Vezi ceea ce ochii sunt pregătiți să vadă. Nu cred într-o gestionare a frumuseții – nu o poți ascunde sau ignora și nici nu ai niciun merit (sau vreo vină) pentru că ți-o porți prin lume. Personajul meu aspiră la frumusețe tocmai pentru că nu este pregătit spiritual să se bucure de darurile pe care le-a primit și crede că, dacă ar fi avut frumusețe (deși o are, dar nu este conștient de ea), viața i-ar fi fost mult mai facilă. O eroare de care se va distanța la un moment dat.

Acest interviu a apărut pe blogul Libris.ro și în Revista literară „Libris” nr. 17 (3)/august 2021.

Cuprins

Simona Preda & Teodor Baconschi – Necesitatea pedagogiei dialogului, azi	7
Ioan-Aurel Pop: „Adevărul istoriei trebuie căutat, chiar dacă n-ajungem niciodată la el, în mod absolut.”	17
Armand Goșu: „...astăzi, suntem mai aproape de Orwell decât de Stalin.”	41
Adrian Alui Gheorghe: „O patrie desacralizată se usucă pe hartă și moare.”	52
Cristian Fulaș: „Eu mă identific mai ușor cu marginea, cu periferia, cu limitele umanității decât cu centrul, cu strălucirea”	69
Cristian Fulaș: „Mereu caut noi feluri de a spune textul, de a-l face să comunice cât mai deplin cu cititorul...”	89
Tatiana Niculescu: „Mi-aș face un fel de birou de povestiri de viață, unde lumea să vină și să-mi spună iată, asta e povestea mea de viață, aș vrea să mi-o scrieți...”	106
Adrian Lesenciuc: „Singurul rol pe care și-l poate asuma scriitorul este acela de promotor de valori.”	116
Adrian Lesenciuc: „Cred că, într-o mare măsură, textul îl alege și îl scrie pe autor.”	122
Dorel Vișan: „Un actor nu trebuie să facă roluri, ci destine.”	142
Daniel Drăgan: „Dumnezeu este Bunicul Lumii.”	151
Ovidiu Moceanu: „Scriitorul va fi de-a pururi, în societate, paznicul de far al valorilor cu adevărat superioare.”	159

Daniela Șontică: „Suntem contemporani, din păcate, cu schimbarea din temelii a tot ceea ce știam“	166
Zoltan Octavian Butuc: „Rolul artei e să pună oglindă-n fața conștiințelor celor care-alcătuiesc publicul.“	183
Radmila Popovici: „De scris m-am ținut ca de firul salvator în labirinturile fricii și ale disperării.“	191
Dan Mihalcea: „Atunci când nu ai unde să mergi, singurul drum este introspecția.“	220
Savu Popa: „În mod indubitabil, poeții sunt poate printre primii arhitecți ai frumuseții lumii acesteia.“	225
Simona Preda: „Intenția mea nu a fost să scriu un roman despre iubire, ci despre multiplele fire afective (...) ce pot lega oamenii între ei, dincolo de spațiu, de timp și de conjunctură.“	239

Laurențiu-Ciprian Tudor: Din păcate, ne apropiem de sfârșit. Păcat, ar fi fost frumos să discutăm, nu știu, două-trei ore despre aceste lucruri, pentru că avem nevoie imperioasă, din punctul meu de vedere, să învățăm, să-l descoperim pe celălalt și să avem sentimentul că acel *alter*, alteritatea, nu ne alterează, ci, dimpotrivă, ne îmbogățește. Mulțumesc foarte mult, Simona Preda, pentru tot! Domnul Baconschi, vă mulțumesc că ați fost alături de mine și de noi! Vă mulțumesc mult, că am deschis împreună acest târg și să dea Domnul să ne vedem și față către față, și să lansăm împreună minunatele cărți pe care le faceți și pe care le scrieți, și cu bucurie și cu recunoștință vă spun: zi frumoasă! Doamne, ajută!

*Acest interviu este transcrierea dialogului
video online din cadrul LIBfest 2021*

Ioan-Aurel Pop: „Adevărul istoriei trebuie căutat, chiar dacă n-ajungem niciodată la el, în mod absolut.”

24 noiembrie 2021

Ioan-Aurel Pop este născut la 1 ianuarie 1955 la Sântioana, județul Cluj. Este istoric, profesor universitar (din 1996) la Departamentul de istorie medievală, premodernă și istoria artei a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca. Începând cu anul 2002 este coordonator de doctorate în domeniul istoriei. În perioada 2012-2020 a deținut două mandate de rector al aceleiași universități. Din 2010 este membru titular al Academiei Române, iar din 2018 este ales președintele acestui for. Ioan-Aurel Pop a făcut primii 8 ani de școală (1962-1970) la Brașov, unde a și absolvit Liceul „Andrei Șaguna”, ca șef de promoție. Pe lângă cele peste 500 de studii și articole, a publicat mai mult de 70 de cărți, proprii și în colaborare, în: Albania, Argentina, Austria, Cehia, Germania, Italia, Marea Britanie, Polonia, Republica Moldova, România, Statele Unite ale Americii, Ungaria etc. În cele ce urmează vă invit să citiți dialogul nostru despre istorie și felul în care o înțelegem și o facem, despre profesorat, Marea Unire, naționalism, dar și despre Brașov și spiritul șagunist.

Laurențiu-Ciprian Tudor: Bună ziua domnule profesor! V-aș cere permisiunea să mă adresez astfel. Ne bucurăm că sunteți alături de brașoveni (pe care îi iubiți) și alături de proiectul nostru. Deși sunteți clujean, născut la Sântioana, de fapt o bună parte a identității dumneavoastră ține de Brașov. Primii opt ani de școală i-ați făcut la Brașov și ați fost unul dintre șaguniști.

Ioan-Aurel Pop: De fapt, prima parte a vieții mele mă leagă de Brașov, pentru că eu nu am trăit acolo la țară, în satul de obârșie al tatălui meu, până la vârsta de un an. De fapt, nu am nicio altă amintire. Prin urmare, toată viața mea am petrecut-o la Brașov, până am ajuns student, ceea ce nu e puțin lucru pentru că formarea mea în familie și în școală se datorează Brașovului, căruia îi port o amintire extraordinară; și acum, cu ochii minții, văd toate străzile centrului istoric pe care îl cunoșteam foarte bine și chiar al unui cartier în care am trăit în prima parte a vieții și care se numește *Bartolomeu*. Când am fost la liceu, trăiam însă în partea centrală, făceam pe jos vreo 10-15 minute pe strada Nicolae Bălcescu până la liceul *Șaguna* și îmi făcea plăcere să trec pe lângă toate clădirile istorice și monumentele deosebite. De aceea, Brașovul este în sufletul meu și va rămâne mereu.

Laurențiu-Ciprian Tudor: De aceea, se poate spune că Brașovul este un fel de loc natal. Ce v-a lăsat Brașovul, domnule profesor? Ce lasă Brașovul ca spirit?

Ioan-Aurel Pop: Brașovul are un spirit diferit de al altor orașe. Mie îmi place să-l numesc placa turnantă a pământului românesc. Este singurul oraș mare din România unde cele trei țări române se întâlnesc. Este, din punct de vedere istoric, dăruit cu o mare ctitorie care se cheamă Biserica „Sfântul Nicolae“, mai veche decât Biserica Neagră, în calitatea ei de

veche biserică creștină răsăriteană și care este, după cunoștința mea, biserica cu cei mai mulți ctitori, domni români ai Țării Românești și ai Moldovei. Eu înțelegând prin cuvântul ctitor orice donator important pentru zestrea unei biserici. Brașovul are un farmec deosebit, repet, pentru că reunește spiritul românesc, are un farmec deosebit pentru mine pentru că acolo s-a născut tiparul românesc, Prima Școală Românească de pe întreg teritoriul țării, în care s-a predat în limba română, Prima Arhivă, un simț al bibliotecilor, lângă Biserica „Sfântul Nicolae“ era o Bibliotecă deosebită, școală de copii și de traducători. Prima cronică în limba română a Protopopului Vasilie, mai veche cu câteva decenii decât cronică lui Grigore Ureche. În același timp, Brașovul are și un spirit multicultural internațional, găzduind cel mai important monument gotic, nu doar din România, ci din sud-estul Europei, *Biserica Neagră*. Cultivând o anumită tendință occidentală a burg-urilor, aduce în lumea noastră, a răsăritului, un farmec aparte, o zestre europeană din care ne revendicăm și noi și pe care, nu atât datorită istoriei, cât, mai mult, datorită geografiei, am lăsat-o multă vreme la periferia vieții noastre. Brașovul are toate calitățile pentru a fi un oraș românesc și european deopotrivă, fără ca între cei doi termeni să existe vreo contradicție.

Laurențiu-Ciprian Tudor: Așa cum am spus la început și cum ați spus și dumneavoastră, ați făcut liceul „Andrei Șaguna“. Este de specificat că acest liceu a dat 49 de academicieni și iată, prin dumneavoastră, și un președinte al Academiei. Vreau să vă întreb ce credeți că produce această excelență la Șaguna și, de vreme ce la Brașov se vorbește de „un spirit șagunist“, ce este acesta?

Ioan-Aurel Pop: E ceva cu totul special și trebuie să vă spun că nici la București, nici la Cluj, n-am întâlnit ceva identic. Asemănător, da. *Spiritul șagunist* e aproape cum e gazonul englezesc, a avut nevoie de vreo 200 de ani de sedimentare ca să se poată manifesta. Nimic nu se poate uita din fondare. Liceul acesta, cum se chema pe vremea mea, l-a avut la prima promoție, de exemplu, pe Titu Maiorescu. Cine se poate lăuda cu așa ceva? Mai târziu, au trecut drept profesori sau elevi: Ciprian Porumbescu, care a apucat să vadă premiera operetei sale „Crai Nou“ în Sala festivă a Liceului; pe urmă, Octavian Goga și Lucian Blaga și câți alții. De pildă, mie îmi place un poet minor, dintre cei care au revărsat spiritul lor asupra *Șagunei*, Ștefan Octavian Iosif, care are casă memorială la câțiva pași de școală. E ceva în plus, și anume o mare-mare seriozitate a dascălilor. Pentru mine, Liceul „Șaguna“ a fost prima Universitate. Și trebuie să spun că, în anumite privințe, în Universitatea din Cluj n-am întâlnit spiritul elevat de la *Șaguna*. În altele, sigur că nu există comparație. De pildă, profesorul de germană Aurel Mailat ne-a spus în prima zi de școală ce înseamnă să fii *șagunist*. N-am să uit niciodată lecția aceea introductivă. Profesorul de latină Spiru Hoidas ne prezenta traducerile sale personale în limba română din clasicii literaturii latine. Nu numai din Vergiliu, Horațiu și Ovidiu, ci și din Catul sau Catulus, care este un poet latin minor să zicem. Toți dascălii erau de o seriozitate excepțională și nu m-am simțit niciodată în Liceul „Șaguna“ instrumentalizat. Chiar și acele discipline care erau de științe sociale și care trebuiau să transmită politica partidului, erau așa de serios făcute de dascăli, încât promoțiile care au ieșit de la *Șaguna* au fost pentru toată viața binecuvântate. Și acumă mă întâlnesc cu colegii. Unii sunt pe alte meridiane, alții s-au stins și au trecut într-o

lume mai bună, fiindcă au trecut ceva ani de când am fost la Șaguna, dar nu se poate uita acest spirit, el rămâne și se duce mai departe. Dacă ați citit, și probabil ați făcut-o, cartea lui Sextil Pușcariu „Brașovul de altădată“, acolo găsești atmosfera asta, și a Brașovului, și a Șagunei, extraordinar de bine redată și prin Sextil Pușcariu facem o legătură și cu Universitatea Națională a Daciei Superioare de la Cluj, care s-a înființat și prin efortul brașovenilor. Sextil Pușcariu, fiind brănean, a fost primul rector al acestei universități, dar după ce s-a format la *Șaguna*. Probabil că el este cel mai mare lingvist român din toate timpurile.

Laurențiu-Ciprian Tudor: Întrucât vorbim despre LIBfest, deci despre carte, o să vă rog să ne apropiem de ea, spunând și faptul că, în acest an, Libris și proiectul Libris au împlinit 30 de ani. În consecință, vă întreb: Care credeți că mai este rostul cărții astăzi, și ce părere aveți despre relația pe care o vom avea în viitor cu cartea tipărită. Va supraviețui ea? Va fi internetul mai puternic sau vor fi alte variante care nu vor cuprinde tipăritura și printul?

Ioan-Aurel Pop: Generația mea nu-și poate imagina viața fără carte, fără cartea tipărită, firește, dar trebuie să vă spun că au fost decenii întregi în istoria omenirii când nu existau cărți tipărite, existau, să zicem, codice, cărți, manuscrise, iar înainte existau suluri de papirus, pe care erau trecute operele literare și omenirea a existat, a rezistat și-a mers mai departe. Probabil că, într-un viitor, cartea tipărită nu va mai fi sau nu va mai fi ca odinioară, nu va mai fi ca acum, pe vremea noastră. Vă reamintesc că tiparul s-a întemeiat pe la 1454-55, adică în secolul al cincisprezecelea, prin invenția unui neamț genial care s-a chemat Gutenberg. Cu alte cuvinte, dacă facem un

calcul simplu, cartea tipărită există cam de 500 și ceva de ani și ea a făcut epocă. Însă tinerii de astăzi nu mai au probabil același apetit pentru cartea tipărită, pipăibilă, cartea pe care s-o ia dintr-un raft de bibliotecă... și trebuie să acceptăm acest lucru. Mie mi-ar plăcea să aibă apetit și pentru cărțile electronice, să poarte cu ei când se duc undeva, într-o călătorie, un kindle în care să aibă sute de cărți și să le poată citi. Mă tem, însă, că apetitul pentru carte a scăzut, pentru orice fel de carte, mă miră să văd că unii dintre studenții mei mărturisesc că nu mai au obiceiul de a citi o carte de la un capăt la altul. Când îi întreb care este ultimul roman citit, se opresc, nu îmi pot răspunde, majoritatea. Și eu precizez că nu mă refer la lectură clasică, ci mă refer la o lectură modernă. O undă de optimism îmi dă faptul că s-a încercat, probabil prea devreme, introducerea de cărți electronice cumva forțat și am văzut că multe edituri au revenit la cartea tipărită, la cartea clasică, iar directorii lor îmi spun că apetitul pentru cartea clasică n-a pierit cu totul. De aceea, când intru într-o librărie mi se pare că sunt într-un sanctuar, sunt acolo și cărți electronice, dar deocamdată predomină cărțile așa cum le știm noi, ceea ce, într-un fel, e reconfortant, dar, repet, viitorul ne rezervă probabil cu totul altceva.

Laurențiu-Ciprian Tudor: Număram, domnule profesor, că predați istorie din 1979, deci de 42 de ani.

Ioan-Aurel Pop: Inițial, am predat într-un liceu, vreo patru ani. Pe vremea aceea, nu era voie să predai în învățământul superior de-a dreptul, până nu îți făceai ucenicia, ceea ce nu mi-a plăcut atunci. Dar acum, într-un fel, le sunt recunoscător celor care m-au trimis la școala preuniversitară, fiindcă, după

părerea mea, acolo înveți cum să fii un bun transmitător și stimulator de cunoștință.

Laurențiu-Ciprian Tudor: Ce înseamnă să predai istoria? E o disciplină cu totul specială.

Ioan-Aurel Pop: E un statut destul de ingrat. Tot timpul a fost așa, pentru că istoria n-a fost niciodată ca disciplină școlară la fel ca matematica, fizica, chimia, limba și literatura română, engleza, franceza. Istoria a fost, de cele mai multe ori, un fel de Cenușăreasă. Eu trebuie să fac pledoarie pentru istorie și așa mă îndeamnă sufletul și aș zice că e o greșeală, pentru că istoria, dacă dascălul e bun, pătrunde în sufletul oamenilor și istoria nu îi învață pe oameni date și fapte, cum își imaginează foarte mulți. Eu la istorie am învățat ce este ogiva gotică, cum să deosebesc o biserică romanică occidentală de una bizantină răsăriteană. La istorie am învățat ce înseamnă motorul cu abur. La istorie am învățat de ce Aristotel a fost profesorul lui Alexandru Macedon. La istorie am învățat cum filozofii greci păgâni au fost preluați de creștinii Sfântul Augustin sau de Toma de Aquino și au devenit o moștenire universală, fiind recuperați pentru creștinism. La istorie am învățat ce înseamnă credințele protestante, am învățat cum se deosebesc un calvin de un luteran, și mie toate astea nu mi se par de prisos nici astăzi, când ne mișcăm într-o lume unde informația e la tot pasul. Apeși pe telefon, cauți pe *Google*, dar dacă nu știi ce să cauți și cum să cauți și dacă nu poți compara lucrurile degeaba cauți. Prin urmare, istoria e disciplina formativă pentru ceea ce se cheamă cultura generală. Și, repet, dacă-i bine predată, dacă dascălul e dăruit cu har, nu se poate să nu atragă atenția tinerilor și să nu-i intereseze disciplina. Sigur, la noi nu

se va putea ușor face acest lucru, fiindcă nu se poate preda o disciplină într-o oră pe săptămână. Dați-mi voie să vă spun că disciplinele cu o oră pe săptămână sunt pierdute pentru eternitate. În primul rând, într-o oră pe săptămână nu poți nici să transmiți ceva nou, nici să faci fixare, nici recapitulare, nici să ascuți. Pentru că tu trebuie să închei medii, or o medie nu se poate încheia decât din două note. Și, atunci, totu-i de prisos. Eu sunt adeptul ideii că toate noutățile astea care ne bombardează și pe care vrem să le introducem în învățământ, și e firesc să fie așa, trebuie să le introducem drept conținuturi, nu discipline școlare. Cu cât înmulțim numărul de discipline școlare cu atât scade conținutul școlii.

Laurențiu-Ciprian Tudor: Vreau să vă întreb, fie că vorbim despre istoric ca cercetător, fie că vorbim despre istoric ca profesor, mă interesează, din punctul dumneavoastră de vedere, câtă libertate are istoricul, cum se obține adevărul, cum se ajunge la el și cât este adevăr și cât ficțiune în munca unui istoric.

Ioan-Aurel Pop: Într-o societate democratică, istoricul are libertate deplină sau aproape deplină. Eu am trăit și perioada comunistă, când libertatea aceasta era limitată de ideologia de partid, dar, repet, în timpul instruirii mele, ca elev, era epoca socialismului cu față umană, recuperasem o mare parte din tradiție și școala era cvasi-liberă. Astăzi, un profesor poate preda, după priceperea lui, fără să fie, după opinia mea, stânjelit de nimeni și de nimic. Acum, despre istorie, să spunem, în cercurile de cafea, există părerea că o anumită ocultă universală sau națională vrea să tulbure existența umană și să lase în umbră anumite enigme. Eu nu cred că e așa, dar circulă

povestea asta. Acum, adevărul istoric, sigur, e o noțiune complicată. Vreau să vă spun de la început că adevăr absolut nu există nici în istorie, dar nici în matematică. Pentru că adevărul absolut e apanajul divinității. Noi suntem ființe mărginite și limitate și căutăm adevărul, așa cum ne este nouă accesibil ca oameni. A apărut și tendința de a nu mai căuta adevărul în istorie, în concepțiile acestea post-post moderne, de când Francis Fukuyama a scris despre *sfârșitul istoriei* și de când există sentimentul că suntem într-un fel de declin. Vă amintesc că, în urmă cu foarte mulți ani, aproape un secol, un filozof german, Spengler, scrisese o carte *Apusul Occidentului*. Deci, încă de atunci se simțeau anumite semne, dar, dincolo de asta, ideea de a nu căuta adevărul în istorie este ca și cum ai vrea să acreditezi ideea că în chimie nu trebuie promovate experiențele de laborator, ca să ajungi la adevăr. Adevărul în istorie este absolut esențial, iar cei care nu mai caută adevărul în istorie sunt liberi o facă, dar nu mai fac istorie, fac scenarii de film, literatură (care operează cu imagini artistice), pot face politică, nu de puține ori, istoria fiind invocată de politică. Adevărul istoriei trebuie căutat, chiar dacă n-ajungem niciodată la el în mod absolut, și istoricul are metode să ajungă la adevăr. Cea mai simplă metodă este căutarea și studierea izvoarelor. Istoria nu se poate scrie din amintiri personale decât dacă e istorie recentă, istorie actuală. Istoria de demult e cuprinsă în surse. Astea sunt făcute în alte limbi decât cele pe care le vorbim noi. Presupun studiu amănunțit, detalii de formă și de fond, de aceea un istoric autentic e cel care învață meseria de istoric la facultate, și-o face cu foarte mare seriozitate. Dincolo de asta, dacă vreți, putem face și istorie contrafactuală, putem face și paraistorie, metaistorie, putem să ne întrebăm ce ar fi

fost dacă n-ar fi fost. Istoricul autentic are însă obligația să reconstituie trecutul pe bază de izvoare, atât cât este el capabil s-o facă. Și dacă, precum într-un joc de puzzle, rămân goluri, să încerce să le umple cu elemente verosimile, care să nu disoneze. Și astfel, istoricul poate ajunge la cercetare. Care e deosebirea între un istoric amator și unul profesionist? Istoricul amator citește mult, ia tot ce au scris alții și poate să scrie și el o istorie după părerea lui, pe când istoricul profesionist are capacitatea să cerceteze singur. Pentru că termenul de istorie provine din greaca veche și însemna inițial *anchetă*. A ancheta oamenii care au trăit odinioară și a scoate de la ei adevărul.

Laurențiu-Ciprian Tudor: O să vă rog să trecem de la profesia de istoric, fie el profesor sau cercetător, la cărțile de istorie. Discutând cu editorul dumneavoastră de la Școala Ardeleană, cu domnul Dâncu, constatam că, pe piața cărților umaniste, cărțile de istorie au căutare. Cum vă explicați?

Ioan-Aurel Pop: E o surpriză plăcută pentru mine. Știți, cărțile de istorie sunt de foarte multe feluri. Da? Ca să simplificăm, după părerea mea sunt de două feluri principale. Primul fel sunt cărțile de istorie scrise cu acribie și erudiție, după metodele cele mai avansate ale disciplinei, pe subiecte foarte speciale și care se adresează cunoscătorilor. Eu, dacă scriu o carte despre sigiliile documentelor lui Ștefan cel Mare, pot să fac asta pe sute de pagini, dar nu interesează publicul larg, poate că interesează concluzia. Să știe dacă sigiliile erau în ceară, sau în ce categorie erau, or asta se poate scrie pe o pagină. Deci sunt cărți de specialitate pe care să știți că, din păcate, le citesc 5, 6, 10 oameni care cunosc problema. Și, apoi, sunt cărțile de istorie de popularizare. Adică alea care trebuie

să meargă la cunoștința și la inima publicului larg. Astea, la rândul lor, sunt și ele de multe feluri. Eu sunt adeptul acelor cărți de popularizare care nu fac rabat de la adevăr, în schimb se adresează publicului pe înțelesul lui. Un istoric poate să vorbească în limbaj de specialitate și să nu înțeleagă publicul aproape nimic, să înțeleagă doar specialiștii, dar trebuie să o facă pentru public, într-un mod plăcut. Odată istoria era definită ca arta de a vorbi frumos despre trecut. Astăzi, istoria este definită aproape ca o știință, nu ca una exactă, dar ca o formă de cunoaștere cu reguli precise. Însă, niciodată n-a fost exclus din ecuația istoriei frumosul. Uitați-vă, de pildă, niște istorici medievali care au avut mare succes la public și au rămas foarte mari savanți, au fost istoricii francezi de prin anii 60-70, de la Leroy la Durie și până la Jacques Le Goff și alții, care s-au tradus și în română, și care, minunea minunilor, erau foarte căutați de public. Oare de ce? Pentru că știau să redea prezentul oamenilor care au trăit în trecut, într-o limbă simplă și frumoasă. Vă reamintesc că simplitatea e atributul sufletelor mari. Eminescu, înainte de a scrie *Luceafărul*, care sună așa de frumos și de simplu, încât omul citește și gândește că și el ar fi putut să scrie la fel, ceea ce e o iluzie. Înainte de a scrie *Luceafărul* a scris *La moartea lui Aron Pumnul* și alte lucruri care sunt complicate, cu multe epitete, comparații. Simplitatea e extraordinară, dar e și greu de atins. Deci, istoricul autentic, după părerea mea, nu are dreptul să scrie numai pentru confracții lui, ci trebuie să se străduiască să scrie și pentru publicul larg, respectând regulile jocului numit istorie.

Laurențiu-Ciprian Tudor: În acest sens vă dau un exemplu, domnule profesor, cartea dumneavoastră *Istoria Transilvaniei*